

WIELOKULTUROWOŚĆ: POLITYCZNE MIRAŻE I SPOŁECZNA RZECZYWISTOŚĆ

WSTĘP

W drugiej połowie XX wieku rozpoczęła się na dobre naukowa analiza wielokulturowości. Sprzyjała temu porażka ideologii asymilacyjnych w państwach o imigracyjnym rodowodzie. Dużo wcześniej zakwestionowano zasadność koncepcji rasistowskich, które stwarzały podstawy dyskryminacji przede wszystkim w kontekście współwystępowania różnych systemów etnicznych (kulturowych) (Lee 2015: 26–39). Po II wojnie światowej w państwach Europy Zachodniej zaczęły dominować dwa zjawiska, które ukształtowały w nich szeroko i ogólnie rozumianą wielokulturowość. Po pierwsze, była to wielka migracja, stanowiąca efekt procesu dekolonizacji. Po drugie, stale rosło zapotrzebowanie na niewykwalifikowaną siłę roboczą. W latach dziewięćdziesiątych dodatkowo pojawiły się też skutki transformacji ustrojowej w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, która wyzwoliła wśród członków wielu grup etnicznych i narodowych działalność prowadzącą do własnej suwerenności. W pierwszych dwóch dekadach XXI wieku nastąpił z kolei niemal biblijny *exodus* uchodźców i imigrantów, uciekających przed konfliktami i wojną oraz ubóstwem. Wymienione procesy, zjawiska i zdarzenia przyczyniły się do przestrzennego i społecznego utrwalenia różnorodności etnicznej (kulturowej). Stały się ważnym problemem analiz i debat naukowych, a także politycznych. Pamiętne słowa Angeli Merkel o końcu wielokulturowości odbiły się szerokim echem w przestrzeni publicznej i wywołały wiele kontrowersji głównie w świecie badań i analiz naukowych. Zróżnicowanie etniczne (kulturowe) dzisiaj to codzienność większości państw świata, a dla wielu także wyzwanie związane z koniecznością modyfikacji porządku społecznego, którego fundamentem stała się różnorodność etniczna. To konieczność przyjęcia projektów politycznych, które odmiennym systemom aksjologicznym i normatywnym zapewnią warunki istnienia w ramach większości. Członkom tych grup pozwalają zachować własną tożsamość etniczną, obdarzając ich szacunkiem i uznaniem. Społeczeństwo czy państwo oparte na takich wartościach ma szanse zgodnego współistnienia jednostek i grup oraz dobrego

rozwoju. Z praktyki społecznej wiemy jednak, iż wartości te nie są powszechnie respektowane, co prowadzi do antagonizmów i konfliktów, które zamiast budować niszczą społeczeństwa i państwa. Zróżnicowanie etniczne (kulturowe) przejawia się w wielu sferach życia i prowadzi do namysłu przede wszystkim nad kształtem nowych relacji międzyludzkich, których źródło tkwi w odmiennych systemach kulturowych. Jest więc faktem, że nie uciekniemy przed konfrontacją z przedstawicielami różnych kręgów kulturowych, ponieważ już teraz żyjemy w świecie podobnym do opisanego przez José Saramago: „ku swemu wielkiemu zdziwieniu znalazł się pośród wielkiej ciżby tysięcy ludzi biwakujących na górskim zboczu. Nie wiedział, kim są ani skąd przyszli, ani dokąd zmierzają. Gdyby zapytał kogoś z tych, co znajdowali się w pobliżu, zaraz ujawniłby się jako obcy, a to mogło mu przynieść tylko zmartwienia i kłopoty” (Saramago 2013: 97). Wielokulturowość jest poważnym wyzwaniem dla współczesności. Nerozstrzygnięta i trwająca debata przedstawicieli świata nauki i polityki rodzi kolejne kontrowersje dodatkowo wzbudzając lęk wśród mieszkańców wielu państw.

Naukowe rozważania o wielokulturowości są prowadzone na dwóch zasadniczych poziomach. Zwolennicy pierwszego skłaniają się ku bardziej teoretycznym, a niekiedy abstrakcyjnym namysłom nad fundamentalnymi dylematami związanymi, na przykład z zapewnieniem równości praw i obowiązków w ramach zróżnicowania etnicznego (kulturowego). To wydaje się kluczowy problem do rozstrzygnięcia, jeśli współczesne społeczeństwa i państwa dążą do stworzenia porządku społecznego opartego na różnorodności etnicznej (kulturowej). W granicach dzisiejszych społeczeństw uwikłanych w proces migracji, który pogłębia różnorodność zasadnicze znaczenie przyjmuje pojęcie Obcego. To ten, który przybył z odmiennym bagażem kulturowym i burzy utrwalony porządek społeczny. To również relacja grupy większościowej wobec funkcjonujących w jej obrębie mniejszości. Drugi poziom rozważań o wielokulturowości to jej empiryczne obrazy w konkretnych rzeczywistościach społecznych. Jest to wysiłek zdefiniowania poziomu różnorodności etnicznej (kulturowej) społeczeństwa w podążaniu do stania się wielokulturowym. Jako ważne postrzegamy tutaj postawy mieszkańców wobec nowo rodzącej się rzeczywistości. Należy także zwrócić uwagę, że zróżnicowanie etniczne (kulturowe) znajduje odbicie w wielu aspektach życia społeczno-kulturowego między innymi w świecie sztuki. To istotny kontekst szczególnie w państwach, które tworzyły własną tożsamość w procesie imigracji.

Wielokulturowość jest ważnym i aktualnym problemem, który dotyka każdego z nas, chociaż nie zawsze jesteśmy tego świadomi. Tymczasem wiedza o wielokulturowości pozwala nam lepiej zrozumieć współczesność i przygotować się na przyszłość.

Bibliografia

- Lee, Sandra Soo-Jin. 2015. *Race and the science of difference in the age of genomics*. W: K. Murji, J. Solomos, red. *Theories of Race and Ethnicity. Contemporary Debates and Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- José, Saramago. 2013. *Kain*. Przekład Wojciech Charchalis. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.